

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RA LE KAYA (HL)

PAPILA RA 2 (P2)

HUKURI 2012

MEMORANDAMU

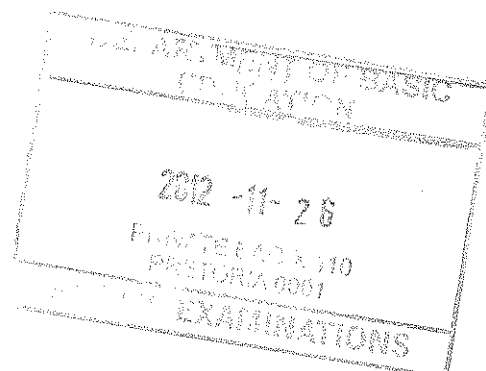
TIMARAKA: 80

Memorandamu leyi yi na 22 wa tipheji.

XIYENGE XA A: VUTLHOKOVETSERI**A1: SWITLHOKOVETSELO SWA NDZAWULELO****XIVUTISO XA 1: XITSALWANA**

Xirilo – KJ Ngobeni et.al.

- 3: Nhlomulo wu phutsela mbhaha na swikukwana.**
Mutlhokovetseri u tirhisa maviti 'mbhaha na swikukwana' ku vula nsati na vana va wanuna loyi a baleseriweke. U tirhisa riviti 'nhlomulo' ku hlamusela vusiwana lebyi weleke ndyangu wa wanuna loyi a baleseriweke.√√
- 6: Mihloti ya noni bya Limpopo khuluu!**
Mutlhokovetseri u tirhisa riviti 'noni' ku vula wansati loyi a loveriweke hi nuna wa yena. U kombisa ndlela leyi wansati loyi a nga rila hi yona hikwalaho ka rifu ra nuna wa yena laha a tirhisaka xifananiso ku kombisa ndlela leyi mihloti ya wansati loyi a yi huma hayona.√√
- 9: Xivundza xi fukamela xiviri xakwe.**
Mutlhokovetseri u tirhisa riviti 'xivundza' leri vulaka ku va munhu a nga ri na wa ku hungasa na yena. U tlhela a tirhisa nsinya wa riendli 'fukamela' leri vulaka ku va huku yi tshamile ehenhla ka matandza lama yi ma tshikeleke leswaku ma ta tlhotlhorwa. Hindlela leyi u tshikelela eka mhaka yo va wansati loyi a nga ha ri na wo kufumetana na yena hikwalaho ka rifu leri va hambanyiseke.√√
- 18: U rindzele n'weti wa xinyami.**
Mutlhokovetseri u tirhisa nsinya wa riendli 'rindzele' leri vulaka ku yimela kumbe ku langutela swo karhi. U tirhisa riviti 'n'weti' lowu tisaka ku vonakala leswi kanetanaka na 'xinyami'. U hlamusela leswaku endzhaku ka nhluvulo ku nga languteriwi leswi tsakisaka hikuva nuna wa nsati loyi u lovile a nge he pfuki a vuyile.√√
- 19: Cheke ku fika vunoni nkwee!**
Mutlhokovetseri u tirhisa riencisi 'nkwee!' leri vulaka ku hela ka swo karhi. U hlamusela leswaku loko wansati loyi a kuma timali ta nuna wa yena loyi a loveke wa rivala leswaku u loveriwile na leswaku wa ha fanele a zila, u tsakela ku ya tirhisa mali hi xihatla a rivala leswaku na yona yi ta hela.√√

MAAVELO YA TIMARAKA: TIMARAKA TIMBIRHI EKA MINTILA LEYI BOXIWEKE**[10]****KUMBE**

Vundzeni bya papila leri a byi tirhisiwi handle ka mpfumelelo wa ntsariso

mD

Phendla
LMM

XIVUTISO XA 2: XIKAMBELANTWISISO**16 June 1976 – MD Ndobe**

- 2.1 Mutlhokovetseri u vulavula hi siku leri ku nga va na ku lwa ka vantshwa va Vantima na mfumo wa xihlawuhlawu hi ku va vantshwa va nga enetisiwi hi timhaka to karhi leti a ti ri ta mfumo lowu. Eku lweni loku Vantima va va va ri hava swo lwa hi swona loko Valungu va tirhisa swibamu. Siku leri ku vile na muntshwa loyi a nga lahlekeriwa hi vutomi bya yena loko van'wana va balekerile eka matiko yo hambanahambana.√√ (2)
- 2.2 'Mpfumawulo wa xigitsi wu haha emoyeni.'√√/Ntila wa 23.√√ (2)
- 2.3 Mulungu u tshama a tiyimiserile eka xin'wana na xin'wana lexi nga humelelaka, ku fana na mhunti leyi tshamaka yi tiyimiserile ku balekela timbyana kumbe nchumu wun'wana na wun'wana lowu nga xungetaka vutomi bya yona.√√ (2)
- 2.4 I ku tiyisisa/tshikelela na ku va a komba ku ka a nga enetisiwi hi leswi swi nga humelela eka siku leri.√√ (2)
- 2.5 A yi n'wi tsakisi/ya n'wi vilerisa/a nga titwi kahle.√√ (2)

KUMBE**XIVUTISO XA 3: XIKAMBELANTWISISO****A-E-I-O-U – MJ Magaisa**

- 3.1 Mutlhokovetseri u hi byela hi munhu loyi a sindzisaka mudyondzisi leswaku a nghenelela eka timhaka ta tipolotiki, kambe yena (mudyondzisi) a nga swi tsakeli. A nga pfumeli, u vula leswaku ntirho wa yena i ku dyondzisa vana exikolweni ntsena.√√ (2)
- 3.2 Ku ticukumetela exidziveni handle ko sungula hi ku ehleketa.√ Eka xitlhokovetselo ri vula leswaku mudyondzisi loyi u fanele a nghenelela eka swa tipolotiki handle ko sungula a tiehleketeta.√ (2)
- 3.3 Swi kombisa leswaku endzhaku ka swiyimo leswi hiswinharhu mudyondzisi u ta va a sukile ku pfumala vutivi loku a a ri na kona, kutani a famba na minkarhi hi tlhelo ra swa tipolitiki.√√ (2)
- 3.4 Mutlhokovetseri u hlamusela leswaku loko mudyondzisi loyi a ta va a nghenelerile eka swa tipolitiki u ta va na vumundzuku na ku hanya hindlela leyinene.√√ (2)
- 3.5 'Ndzi tsakela ku twa ngulumelo wa rito ra mina'.√√/Ntila wa 41.√√ (2)

KUMBETBM
LMM

XIVUTISO XA 4: XIKAMBELANTWISISO**Nawu wa ntumbuluko – MM Marhanele.**

- 4.1 Mutlhokovetseri u tsundzuxa vanhu lava va hanyaka hindlela leyi nga amukelekiki, lava cincaka maendlelo ya swilo va lumbeta xidemokrasi, leswaku va fanele va nga cincici milawu na leswi a ku hanyisiwa xiswona loko xidemokrasi xi nga si nghena.√√ (2)
- 4.2 'Loko belengu yo kolola, tiko ri herile!√√/Ntila wa 18.√√ (2)
- 4.3 Ntila lowu wu hlamusela leswaku ku ya hi ntumbuluko, timhaka ta vukati kumbe to tekana ti fanele ti humelela exikarhi ka wansati na wanuna, ku nga ri exikarhi ka wanuna na wanuna kumbe wansati na wansati.√√ (2)
- 4.4 Mbuyelelo lowu wu tiyisisa/tshikelela leswi hi ntolovelo na hi ntumbuluko mbuti yi faneleke yi tirhisiwa eka swona, ku nga ri leswi swi humelelaka masiku lawa laha timbuti ti xanisiwaka hi vavanuna hi timhaka ta masangu.√√ (2)
- 4.5 Ndzi nga va tsundzuxa leswaku mhaka leyi yi bihile swinene; na leswaku va fanele va landzelela leswi ntumbuluko wu lavaka swona hikuva na Biblele yi ri vanhu va fanele va tswalana va andza, kutani loko va tekana va ri va rimbewu rin'we a swi nge koteki leswaku va tswala vana.√√ (2)

[10]

NA

A2: SWITLHOKOVETSELO SWO KA SWI NGA RI SWA NDZAWULELO (SWA BOHA LESWAKU MUKAMBERIWA A HLAMULA XIN'WE)

XIVUTISO XA 5: XITSALWANA**Nkata xithicarana – CJ Maphalakasi**

- 7: **Rikhahlu nkata xithicarana bel**
Mutlhokovetseri u tirhisa riviti 'rikhahlu' ku vula leswaku wansati loyi a a khahla kun'wana na kun'wana a tshembe vuthicara bya nuna.√√
- 12: **Vuthicara bya nuna i baji eka yena.**
Mutlhokovetseri u tirhisa xigego ku hlamusela leswaku nsati wa xithicarana hinkwako lomu a fambaka kona u vulavuala hi vuthicara bya nuna wa yena onge a byo va bya yena.√√
- 16: **Ku vuhosi a byi peli nambu a nga swi tivi.**
Mutlhokovetseri u tirhisa xivuriso ku hlamusela leswaku vuthicara bya nuna wa nsati loyi i bya nuna wa yena ntsena. A a rivala leswaku byi tirha exikolweni ntsena, ku nga ri kun'wana na kun'wana laha nsati loyi a a famba kona.√√

TBM
LMM

18: Boyi ya Xikwembu yi lunghisile hinkwaswo.

Mutlhokovetseri u tirhisa xivulwahava 'Boyi ya Xikwembu' ku twela mutirhi loyi vusiwana. Rito ra 'boyi' i rito leri nga kombiki ku xixima eka mutirhi un'wana na un'wana wa xinuna hambi a ri lonkulu hi ku va a ri karhi a tirha eka Mulungu a a vitaniwa hi vito leri.√√

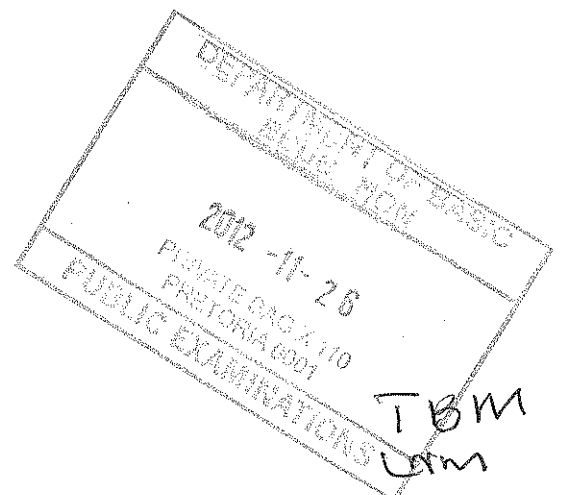
27: Ho dzumba hi mamisiwa tintiho.

Mutlhokovetseri u tirhisa xivulavulelo lexi hlamuselaka ku va un'wana a phuntisa kumbe a xisa van'wana leswi vulaka ku va xithicarana xi nga endli leswi xi byelaka vanghana swona, swo ba nsati wa xona.√√

MAAVELO YA TIMARAKA: TIMARAKA TIMBIRHI EKA MINTILA LEYI BOXIWEKE [10]

KUMBE**XIVUTISO XA 6: XIKAMBELANTWISISO**

- 6.1 Xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi nsati wa thicara loyi a a ri na vulolo, a rhangisa vuthicara bya nuna wa yena hinkwako laha a nga kona. Nsati loyi a a ri na manyunyu a tihela a nga khomi kahle mutirhi wa yena. Eka hinkwaswo leswi, nuna wa yena a a n'wi chava lero a a tsandzeka no n'wi komba ndlela leyinene ya mahanyelo.√√ (2)
- 6.2 Ri hlamusela leswaku ekaya ka thicara a ku tshama ku basisiwile swinene hi mutirhi.√√/ Ku basa.√√ (2)
- 6.3 'Thicara a nga wu hoxa na nomo na?'√√/Ntila wa 23.√√ (2)
- 6.4 Ntsongahato lowu wu kombisa ku sola thicara loyi hikwalaho ko pfumala vutihlamuleri endyangwini wa yena, xin'wana na xin'wana a a byeriwa hi nsati wa yena loyi a a lawula na muholo wunene wa yena.√√ (2)
- 6.5 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena leri twisisekaka. Xikombiso: A a xavelela leswaku nuna wa yena a ta n'wi nyika mali.√√ (2)

[10]**NTSENGO WA XIYENGE XA A: 30**

Rhubiriki ya maavelo ya timaraka eka xitsalwana xa vutihokovetseri

RHUBIRIKI YO HLAHLUVA SWITSALWANA EKA VUTLHOKOVETS ERI	RIRIMI RA LE KAYA	KHUME RA TIMARAKA (10)	VUSWIKOTI BYA LE HENHILA ngopfu Xivumbeko lexi andlariweke hindlela ya kahle.	VUSWIKOTI BYA LE HENHILA nyana	VUSWIKOTI BYO amukeleka	VUSWIKOTI BYO enela	VUSWIKOTI BYA madyondza	VUSWIKOTI BYO ka byi nga fikelelanga
			-Xitsalwana xi andlariwile kahle.	-Xivumbeko xa kahle, Swivulwa na tindzimana swi na nkhlukelano.	-Xitsaiwana xo pfumala miehleketo leyi khulukaka.	-Xivumbeko lexi nga na swihoxo.	-Maandlalelo yo tsana na xivumbeko xo ka xi nga kungahatiwangi.	-A swi olovi ku vona loko nhlokomhaka yi fikeleriwile.
			-Masungulo na mahetelelo ya kahle swinene.	-Xivumbeko lexinene xa mangherelo, mahetelelo na tindzimana.	-Xivumbeko leyi khulukaka yi nga landzelelekaka.	-Miehleketo yo ka yi nga andlariwangi kahle.	-Ku pfumaleka ka vumbhoni bya xivumbeko kumbe maandlalelo.	-Ku pfumaleka ka vumbhoni bya xivumbeko kumbe maandlalelo.
			-Miehleketo leyi andlariweke kahle.	-Miehleketo leyi khulukaka yi nga landzelelekaka.	-Swihoxo swa ririmi, thoni na xitayili.	-Vumbhoni bya swihoxo swa ririmi. Thoni na xitayili swo ka swi nga fambelani na xikongomelo.	-Swihoxo swa ririmi na matsalelo yo hoxeka ma endla xitshuriwa xo ka xi nga amukeleki.	-Ririmi ro tsana, xitayili na thoni swo ka swi nga ri kahle.
			Ririmi, thoni na xitayili swi fambelana na xikongomelo.	Ririmi, thoni na xitayili i swo pfumala xihoxo.	Swihoxo swa ririmi i swifsongo, thoni na xitayili swi ringanerile	Ku na swihoxo swa ririmi leswi nga erivaleni. Thoni na xitayili a swi fambelani na xikongomelo xa matsalelo	Thoni na xitayili a swi fambelani na xikongomelo xa matsalelo	Ririmi ro phyama, xitayili na thoni leswi nga lutamelangiki
			-Maandlalelo lamanene.		Tindzimana to pfumala swihoxo.	Tindzimana leti nga na swihoxo.	- Tindzimana leti nga na swihoxo.	-Ku pfumaleka ka tindzimana kumbe vun'we.
VUNDZENI	80-100%	70-79%	6	5	4	3	2	1
Nhlamuselo ya nhlakomhaka, vundzeni bya nkanelo na ku twisisa xitlhokovetselo.	80-100%	70-79%	60-69%	50-59%	40-49%	30-39%	0-29%	

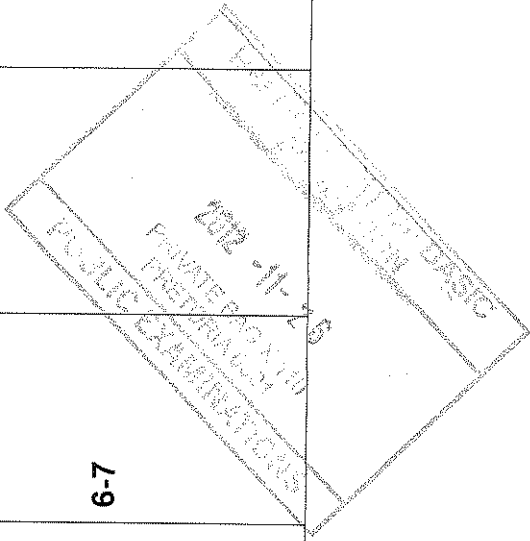
TBW

Vundzeni bya papila teri a byi tirhisiwi handle ka mpfumelelo wa ntsarisio

Phendla

M.A.F. LAM

<p>VUSWIKOTI BYA LE HENHLA SWINENE</p> <p>-Vundzeni byo hlawuleka, swiyenge hinkwaswo swi fikeleriwile. -Mahlamulelo ya vuswikoti bya le henhla: 90% +. Miehleketo ya le henhla swinene: 80-89%. - Miehleketo ya kahle leyi seketeriwaka hi vumbhoni byo huma eka xithhokovetselo. -Matwiselo ya kahle ya xithhokovetselo.</p>	<p>7</p> <p>80-100%</p>	<p>8-10</p>	<p>7-7½</p>	<p>7-8</p>	<p>6-7</p>	<p>6-7</p>	<p>6-7</p>	<p>VUSWIKOTI BYA LE HENHLA</p> <p>-Vumbhoni bya le henhla bya nhlokomhaka byi hlamuseriwile, swiyenge hinkwaswo swi fikeleriwile. -Mahlamulelo hi vuenti. -miehleketo ya kahle yi nyikiwile yi huma eka xithhokovetselo. -Matwiselo ya kahle ya xithhokovetselo.</p>
--	---------------------------------------	--------------------	--------------------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------	--

TBW

Vundzeni bya papila leni a byi tirihiwi handle ka mpfumelelo wa ntsariso

MP LAM

Phendla

<p>VUSWIKOTI BYA LE HENHLANYANA</p> <p>-Ku kombisa ku twisisa nhlokomhaka kahle. -Vuxokoxoko byo tala lebyi amukelekaka. -Miehleketo yin'wana ya amukeleka, kambe vumbhoni byo seketela a byi ringanelangi. -Ku kombisa ku twisisa xithhokovetselo</p>	<p>5 60-69%</p>	<p>7-8</p>	<p>6 ½ - 7 ½</p>	<p>6-7</p>	<p>5 ½- 6 ½</p>	<p>5-6</p>		
<p>VUSWIKOTI BYO AMUKELEKA</p> <p>-Vundzeni lebyi faneleke, kambe ku pfumaleka miehleketo hi vuenti. -Miehleketo yin'wana ya kahle ku seketela nhlokomhaka. -Miehleketo yo tala yi kaneriwile, kambe yi pfumala ku khorwisa. -Masungulo na matwisiselelo ya tsalwa na xithhokovetselo.</p>	<p>4 50-59%</p>	<p>6-7</p>	<p>5 ½-6 ½</p>	<p>5-6</p>	<p>4 ½-5 ½</p>	<p>4-5</p>		

DEPARTMENT OF EDUCATION
 PUBLIC EXAMINATIONS
 2012 - 11 - 26
 NATIONAL EXAMINATIONS

TBM
T

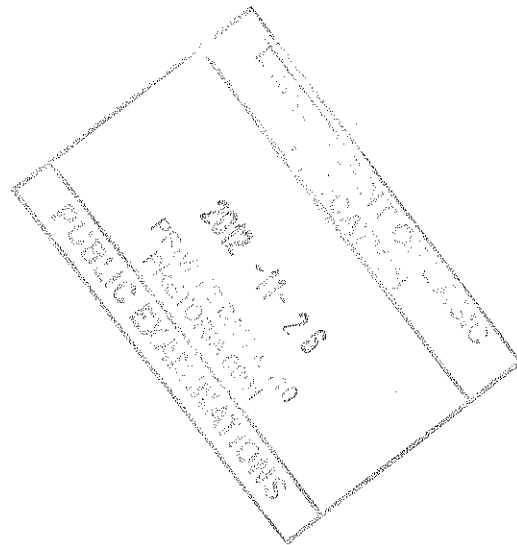
Vundzeni bya papila leri a byi tiriisiwi handle ka mpfumetelo wa ntsariso

mf Lam

Phendla

<p>VUSWIKOTI BYO ENELA</p> <p>-Vuswikoti byo enelanyana ku nyika tinhlamulo.</p> <p>-Miehlekeko yintsongo ku seketela nhlokomhaka.</p> <p>-Nkanelo wo ka wu nga khorwisi na vumbhoni byo ka byi nga enelangi byo huma eka xithokovetselo.</p> <p>-Mudyondzi a nga twisisangi xithokovetselo</p>	<p>3</p> <p>40-49%</p>			<p>5-6</p>	<p>4 ½-5 ½</p>	<p>4-5</p>	<p>3 ½-4 ½</p>	<p>3-4</p>
---	------------------------	--	--	------------	----------------	------------	----------------	------------

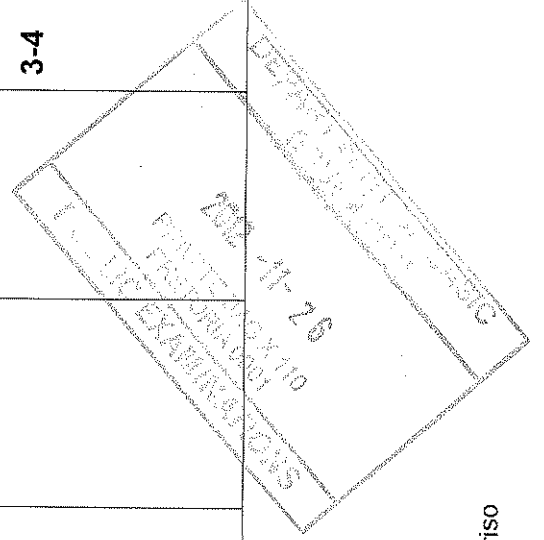

TBM
Phendla

Vundzeni bya papila leri a byi tirhisiwi handle ka mpfumelelo wa ntsariso

AD LAM

<p>VUSWIKOTI BYA MADYONDZA</p> <p>-Matwiselo yo ka ya nga ri kahle ya nhlokohhaka. -Ku vuyelerisa mieheketo yo ka yi nga ri kahle. -Ku pfumaleka ka vundzeni byo enela. -Nkanelo wo pfumala nseketelo -Mudyondzi a nga twisisangi tsalwa kumbe xithokovetselo.</p>	<p>2</p> <p>30-39%</p>				<p>4-5</p>	<p>3 ½-4½</p>	<p>3-4</p>	<p>1-3½</p>
<p>VUWSIKOTI BYO KA BYI NGA FIKELELANGI</p> <p>-Mahlamulelo ya komba vuxaka na nhlokohhaka, kambe a swi olovi ku landzelela mieheketo leyi kaneraweke. -Ku tsandzeka ku hlamula xivutiso, mieheketoniyana leyi boxiweke yi pfumala vumbhoni byo huma eka xithokovetselo. -Matwiselo ya tsalwa na xithokovetselo i yo tsana swinene.</p>	<p>1</p> <p>0-29%</p>				<p>3-4</p>	<p>1-3½</p>	<p>0-3</p>	

Vundzeni bya papila leni a byi tirhisiwi handle ka mpfumelelo wa ntsariso

MF Lam

Phendla

XIVUTISO XA 7: XITSALWANA**MULUNGUNTIMA – TH Khosa**

- Hlongwane i museketeri wa mininjhere Brooks efemeni ya Prestige Publications Enterprises (PPE) eGiyani, kasi Chavalala yena i muhlanganisi. Hlongwane u vondzoka Chavalala swinene hi ku ehleketa leswaku hikwalaho ka matirhelo ya yena lamanene a nga n'wi tekela ntirho. ✓✓✓
- Mavondzo ya pfala Hlongwane mahlo a nga ha voni na leswinene leswi endliwaka hi Chavalala. ✓✓✓
- Matirhelo ya Chavalala a ma endla leswaku feme ya PPE yi humelela no tiveka eka vanhu vo tala, kambe hikwalaho ka mavondzo Hlongwane a nga n'wi seketeli Chavalala kuve leswi a swi kurisa na vito ra yena. ✓✓✓
- Hikwalaho ka mavondzo, loko Chavalala a yisa swiviko ehofisini ya Hlongwane, Hlongwane wa n'wi holovela a vula leswaku wa n'wi hleva, kutani a n'wi tshembisa leswaku u ta n'wi ba ngopfu a tlhela a n'wi chaja hi 'defamation of character'. ✓✓✓
- Mavondzo ya pfala Hlongwane mahlo na miehleketo a kala a rivala na leswaku u sayinerile Chavalala mpfumelelo wo ya hlangana na van'wamabindzu eNkowanowa, laha a n'wi hlovelaka a vula leswaku yena a nga tivi nchumu hi mhaka leyi. ✓✓✓
- Hlongwane u vondzoka Chavalala ku fika laha na loko ku humile poso ya vuhlanganisinkulu a yaka eka Brooks a ya n'wi byela leswaku Chavalala a nga fanelangi ku nyikiwa poso leyi hikuva wa ha ri ntsongo, loyi yi nga n'wi fanela i munghana wa yena Mathebula. ✓✓✓
- Hikwalaho ka mavondzo, ya yena loko va ri ehodela na vaBriggs, Hlongwane u hambela Chavalala hi ku vula leswaku u ta entirhweni a nwile, kambe loko a vona Valungu u tiendla onge a nga nwi. ✓✓✓
- Ku fika nkarhi wa leswaku Chavalala a ya eEurope ku ya hlangana na vahlanganisi van'wana va misava. Mavondzo ya Hlongwane ya endla leswaku a hlohletela Brooks ku va a nga pfumeleli munhu wo fana na Chavalala ku ya yimela feme hikuva u na marhengwe naswona u komile, loyi a faneleke ku ya yimela feme i Mathebula. ✓✓✓
- Hlongwane u luka xikungu na vanghana va yena xo yiva cheke entirhweni yo hakelela Chavalala swikweleti leswaku nandzu wo yiva wu ta dya Chavalala leswaku a ta hlongoriwa entirhweni. ✓✓✓

MAAVELO YA TIMARAKA:

V = 15 (Minkutlunya yin'wana na yin'wana ya ntlhanu.)

X&R = 10

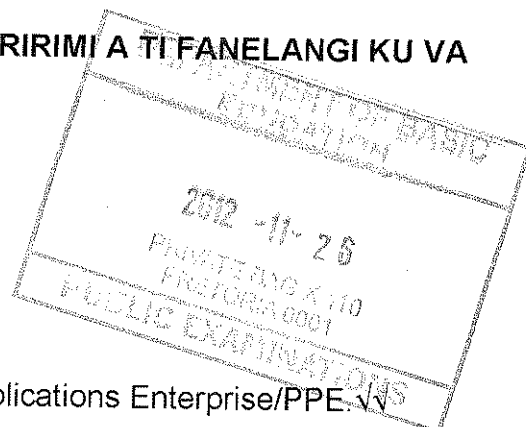
(TSUNDZUKA: TIMHAKA TA XIVUMBeko NA RIRIMI A TI FANELANGI KU VA EHENHLA KA TA VUNDZENI.)

KUMBE**XIVUTISO XA 8: XIKAMBELANTWISISO****MULUNGUNTIMA – TH Khosa**

- 8.1 I xa ka n'anga Xingovenana. ✓✓ (2)
- 8.2 A va tirha swin'we efemeni ya Prestige Publications Enterprise/PPE. ✓✓ (2)
- 8.3 A a ye eka n'anga Xingovenana a ya lava murhi wo sirhelela xitulu xa yena xa le ntirhweni. ✓✓ (2)

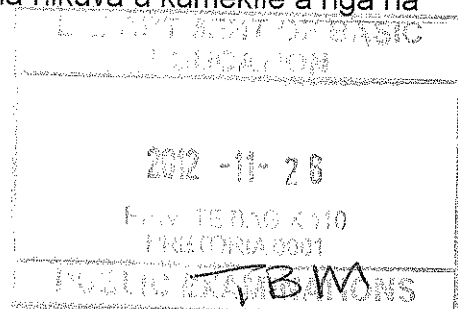
Vundzeni bya papila leri a byi tirhisiwi handle ka mpfumelelo wa ntsariso

MTD

TBM
LMM

[25]

- 8.4 Mavondzo, makwanga na rivengo swi vanga vukungundzwana.√√/Makumu ya vukungundzwana i jele/khotso.√√/Vukosi i mberha.√√
(Nhlamulo yin'we ntsena.) (2)
- 8.5 Nsatimuni i munhu wa xifafa.√/I munhu loyi a hlamulaka loko Hlongwane a n'wi holovela.√/I munhu wo loko a twile timhaka to karhi a nga swi koti ku miyela na tona, kambe u tihundzisela eka van'wana.√/ A a nga ri na xihundla.√
(Tinhlamulo timbirhi ntsena. Amukela na tin'wana tinhlamulo leti twisisekaka.) (2)
- 8.6 A hi leswinene.√/A swi kahle.√ (1)
- 8.7 Vunene byi tlula vubihi.√√/Ku tiyisela swa pfuna.√√/Loko u tirha hi ku tshembeka wa humelela.√√
(Dyondzo yin'we ntsena. Amukela na tidyondzo tin'wana leti twisisekaka.) (2)
- 8.8 A hi swona.√ A a tichela hi murhi wo tiyisa xitulu lowu a a nyikiwile hi Xingovenana.√ (2)
- 8.9 A swi ta endleka leswaku Hlongwane na Mathebula va lwa.√√/B.√√ (2)
- 8.10 Yi peta Mathebula ekhombyeni hikuva loyi a yiveke cheke ehofisini ya Nyeleti i Hlongwane, kambe Mathebula u kumeka na yena a ri un'wana loyi a lavisisiwaka hi maphorisa.√√/Hileswi mhaka leyi yi nga ha riki xihundla hikuva na maphorisa va n'wi lavisisa.√√ (2)
- 8.11 Hlongwane a a n'wi hlundzukisile swinene hikwalaho ko n'wi tshikisa ntirho a ku u ta n'wi thola ePPE a tlhela a nga n'wi tholi na ku va a n'wi vangerile ku landzeleriwa hi maphorisa.√√ (2)
- 8.12 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena leri twisisekaka. Xikombiso: A va ta va va lwile va nga lamuriwi hi munhu va kala va dlayana.√ (1)
- 8.13 Mukamberiwa u ta nyika matitwelo ya yena. Xikombiso: Ndzi nga n'wi tsundzuxa leswaku a hanyisana kahle na vatirhikulobye a tshika ku va holovela na loko swi nga fanelangi.√√/Ndzi nga n'wi tsundzuxa leswaku a tirha hi ku tshembeka hikuva ku va a yivile cheke ya le ntirhweni swi n'wi vangerile ku pfaleriwa ejele.√√
(Nhlamulo yin'we ntsena. Amukela na tin'wana tinhlamulo leti twisisekaka.) (2)
- 8.14 A nga endlangi kahle. A a fanele a rhanga hi ku tiyisisa leswaku Hlongwane wa n'wi thola ePPE a nga si tshika ntirho wa yena hikuva u kumekile a nga ha ri na ntirho.√
(Maraka i yo seketela ntsena.) (1)

(1)
[25]

XIVUTISO XA 9: XITSALWANA**MIBYA YA NYEKANYEKA – BKM Mtombeni**

- Mufundhisi Tihomandloti a a ri munhu wa rirhandzu. A a rhandza ndyangu wa yena na swirho swa kereke ya yena. ✓✓✓
- A a lava ku hetiseka. U kucetela vana va yena ku tlula hinkwavo eka hinkwaswo, u lava leswaku ndyangu wa yena wu tshama wu ri rivoningo. ✓✓✓
- I munhu wo venga tinxaka tin'wana. U alela Madambi ku teka Soluka hikokwalaho ka leswi a nga Muqhoza. ✓✓✓
- I munhu wa ximbilwambilwana. U hundza emisaveni endzhaku ka rifu ra n'wana wa yena Nyiko hikokwalaho ka ku hluvuriwa nguvu ya vufundhisi. ✓✓✓
- I munhu wa tintswalo. U khongelela Celela na ndyangu wa ka Baloyi loko n'wana wa vona a baleseriwile. ✓✓✓
- I munhu wo kota ku yimela timhaka ta yena. U yimela Vuchangana bya yena hi ku ala leswaku Vuchangana bya yena byi pfindlusiwa hi vatukulu vaMaqhoza hi tlhelo. ✓✓✓
- A a ri xipandzanhloko. Hambiloko Madambi a n'wi komba leswaku Soluka u n'wi rhandza hi mbilu na moya, a nga olovisi mbilu ya yena a pfumelela Madambi ku teka Soluka. ✓✓✓
- I munhu wa manyunyu/wo tikurisa. U tshama a ri karhi a tithemendhela hi vufundhisi na ndyangu wa yena. ✓✓✓

MAAVELO YA TIMARAKA:

V = 15 (Minkutlunya yin'wana na yin'wana ya ntlhanu.)

X&R = 10

(TSUNDZUKA: TIMHAKA TA XIVUMBeko NA RIRIMI A TI FANELANGI KU VA EHENHLA KA TA VUNDZENI.)**[25]****KUMBE****XIVUTISO XA 10: XIKAMBELANTWISISO****MIBYA YA NYEKANYEKA – BKM Mtombeni**

- 10.1 I Madambi. ✓ (1)
- 10.2 Leswaku a nge teki munhu un'wana, hambi ku ri Soluka a nge he n'wi teki. ✓ (2)
- 10.3 I munhu wo hlawula tinxaka tin'wana. ✓✓✓ munhu loyi a rhandzaka leswaku un'wana na un'wana a endla leswi yena a lavaka swona. ✓✓ (2)
- (Vumunhu byin'we ntsena. Amukela na byin'wana vumunhu lebyi twisisekaka.) (2)
- 10.4 Hileswi a a nga laviki leswaku Vuchangana bya ndyangu wa yena byi pfindlusiwa hi rixaka rimbe. ✓✓ (2)

TBM
Linn

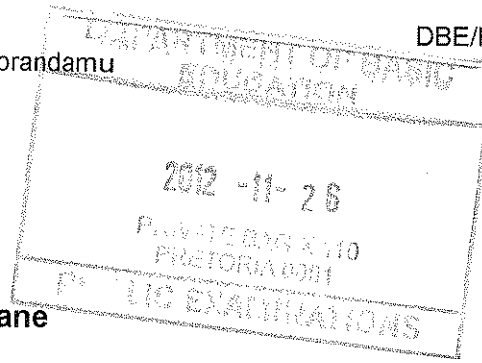
- 10.5 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xikombiso: A swi fanelangi hikuva ana tata wakwe a a lovile, a a nga ha ta n'wi hlamula.√√ / Swi fanerile hikuva a a kholwa leswaku vafi va ha ri na xiave eka vutomi bya lava hanyaka, kutani a a lava leswaku swa yena na Soluka swi ta va fambela kahle.√√ (2)
- 10.6 A a xixima tata wa yena.√√ / A a tshembhekile.√√ (2)
- 10.7 A va sukile endlwini ya kereke va ya tikumela ya vona laha a va hakela mali yo tshama eka yona.√
Hileswi Mufundhisi Tihomandloti a a lovile naswona vona a va nga ri vafundhisi.√ (2)
- 10.8 Hi ku hlundzuka ku tlula mpimo hikokwalaho ka rifu ra n'wana wa yena Nyiko. A a tivona a ri mutsandzeki hikuva a a tsandzekile ku letela vana va yena etindleleni letinene.√√ (2)
- 10.9 Eka ndyangu lowu tanihi wa ka Tihomandloti, 'Mibya ya nyekanyeka.' N'wana u landzula nhlana wa mana wa yena ku fana na vana va mufundhisi Tihomandloti lava landzulaka ku laya na vuleteri bya tata wa vona.√√ / Hiyimbirhi i mindyangu ya Machangana.√√ (2)
- 10.10 Mukamberiwa u ta vula leswi a a ta endla swona. Xikombiso: A ndzi ta yima ku kandza, ndzi lavisisa leswaku u lo yini.√√ / A ndzi ta yima ku kandza ndzi n'wi an'wisa.√√ (2)
- 10.11 Mutsari a a lava ku komba hilaha vana va landzulaka hakona vuhleteri na vuleteri bya vatswari va vona tanihileswi wu nga wona nkongomelo wa tsalwa leri.√√ (2)
- 10.12 A a ri manana wa rirhandzu.√ / Tintswalo.√ / Ntwela vusiwana.√
(Nhlamulo yin'we ntsena.) (1)
- 10.13 A tlharihile. Eka swa tidyondzo, a a tshamela ro tlula hinkwayo lava a a dyondza na vona.√
A a ri na vufendze. A a nga hlambi naswona misisi na malebvu ya yena a swi nga khuturiwi.√ / tsemetiwi.√ (2)
- 10.14 Ndzilo wu tswala nkuma.√ / Vana a va tali ku landzelela mintila na mahanyelo layo lulama ya vatswari va vona.√
(Nkongomelo wun'we ntsena. Amukela na minkongomelo yin'wana leyi twisisekaka.) (1)

[25]

NTSENGO WA XIYENGE XA B:

25

TBM
LMM

XIYENGE XA C: NTLANGU**XIVUTISO XA 11: XITSALWANA****HLAMBA VUNWA NANDZUWE – AD Mahatlane**

- 'Muhlotti wa tinyarhi ti vuya hi yena' i xivuriso lexi vulaka leswaku khombo ri tala ku wela munhu loyi a fambaka a ri handza. Loko munhu a endla swo biha swi tala ku vuya hi yena. ✓✓✓
- Matanato hi ku nyanyuriwa hi vavasati va Joni na byalwa a a nga ha yi na le kaya leswi endlaka leswaku muti wa yena wu fayeka. ✓✓✓
- Matanato u vula leswaku vavasati va Machangana a va pfuni nchumu, va na thyaka naswona a va tlharihangile leswi endlaka leswaku a tikuma a rhandzanile na Rhoda nhwana wa le Sophia Town, loyi a a ri n'wana buti wa yena, leswi nga mhaka ya tingana swinene. ✓✓✓
- U famba switokofela emalokixini hambiloko va n'wi tsundzuxa leswaku a ku hlayisekangi yena a nga va yingisi, a a tlhela a ala loko vanghana va yena va n'wi tsundzuxa leswaku a famba na vona tanihileswi a a ri perile. Va n'wi ba va n'wi tekela swiambalo a sala na manghilazi ya mahlo ntsena. ✓✓✓
- Loko vanghana va yena va lava ku n'wi khomela mali wa ala, a vula leswaku yena a hi xihlangile leswi endlaka leswaku Rhoda na va ka vona va nwa hafu ya mali leyi a a yi kumeke exitokofeleni. ✓✓✓
- Matanato u khomiwile a ya tshama ejele malembe hi ku tlhandlekelana hikokwalaho ko lava ngopfu vavasati. ✓✓✓
- Matanato u hlanganile na swo vava hikokwalaho ko tiarisa loko a tsundzuxiwa hikokwalaho hinkwaswo leswi a nga hlangana na swona a a lo tilavela. ✓✓✓

MAAVELO YA TIMARAKA:

V = 15 (Minkutlunya yin'wana na yin'wana ya ntlhanu.)

X&R = 10

(TSUNDZUKA: TIMHAKA TA XIVUMBOKO NA RIRIMI A TI FANELANGI KU VA EHENHLA KA TA VUNDZENI.)

[25]

XIVUTISO XA 12: XIKAMBELANTWISISO**HLAMBA VUNWA NANDZUWE – AD Mahatlane**

12.1 Xihangalasi. ✓

A a vula leswaku u lava ku landza n'wana wa yena na Topisa le ka Makhuvele. ✓

(2)

12.2 A a tekiwile hi Mavhavaza. ✓

A a ri na vana vanharhu, Tshikani, Hlupheka na Nkhensani. ✓

(2)

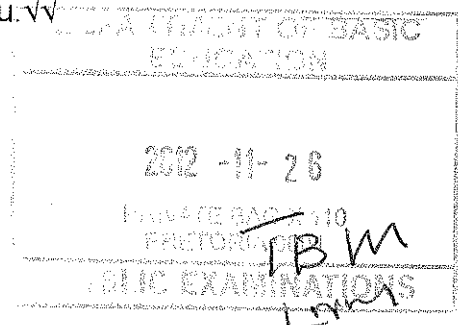
12.3 Tshikani. ✓

(1)

TBM
LAM

- 12.4 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xikombiso: A yi kahle. Hikuva n'wana u lava rirhandzu ra vatswari havambirhi leswaku a ta kula hi mfanelo.√
(Maraka i yo seketela ntsena.) (1)
- 12.5 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo leyi a yi kumaka hi swendlo swa Xihangalasi. Xikombiso: Munhu a nga fanelangi ku kaneta mhaka leyi a yi tivaka hikuva siku rin'wana swi ta vuya hi yena.√√ (2)
- 12.6 U lumiwile hi timbyana ta Mavhavaza a kala a ya tsemiwa milenge exibedhlele.√√ (2)
- 12.7 Mukamberiwa u ta nyika matitwelo ya yena. Xikombiso: A swi nga ta ndzi khoma kahle hikuva a a hundzukile xilema.√√ (2)
- 12.8 Endzhaku ka loko swi kumekile leswaku Rhoda i n'wana wa buti wa yena.√ (1)
- 12.9 Hikuva a nga ha ri na mhaka na nsati wa yena N'waXirhami hi ku nyanyuriwa hi rirhandzu ra Rhoda.√√ (2)
- 12.10 Mukamberiwa u ta nyika mavonelo ya yena. Xikombiso: A swi nga tshamisekangi hikuva a a tliherisela xihoxo hi xihoxo ematshan'weni ya ku tikhoma kahle tanihi manana wa ndyangu.√√ (2)
- 12.11 Ku va N'waXirhami a tshikisiwile byalwa hi muprofeta Ramudzuli.√
Ku va Matanato a tekile n'wana wa buti wa N'waXirhami a va nsati wa yena wa vumbirhi.√ (2)
- 12.12 A a tshamela ku n'wi byela leswaku a a fanele a tshika leswi a a swi endla a lulamisa swa ndyangu wa yena na N'waXirhami na leswaku loko a lava nsati a yi a ya kombela hlantswa le ka vaN'waXirhami kumbe a teka wansati wa le matikoxikaya.√√ (2)
- 12.13 Mukamberiwa u ta nyika mavonelo ya yena. Xikombiso: A a ri munhu wa magugu hikuva loko a kala a vona wansati a nga ha kali a ehleketa.√√ / A a nga dyondzi nchumu eka swihoxo swa yena na le ka van'wana.√√ (2)
- 12.14 Mukamberiwa u ta kombisa leswi a a ta n'wi tsundzuxa swona N'waXirhami. Xikombiso: Leswaku a tshika ku nwa byalwa a tihlayisela ndyangu wa yena hikuva byalwa a byi kahle eka rihanyu ra munhu.√√ (2)

[25]

XIVUTISO XA 13: XITSALWANA**VUKOSI I MBERHA – P Ndlovu**

- Xikweni u na vasati vambirhi, N'waVusika na N'waVukwele kambe a nga enetiseki hi vona. ✓✓✓
- Loko Boneka a khombile Xikweni u byela vasati vakwe leswaku u lava ku tlhela na yena eJoni hikuva a nga sala a karhatiwa hi vafana va swigwamatshuku. ✓✓✓
- Loko va ri eJoni Xikweni u gangisa Boneka loyi a nga xaka ra nsati wa yena lonkulu N'waVusika, kutani Boneka a pfumela hambileswi a nga rhanga hi ku ala. ✓✓✓
- Xikweni u byela Boneka leswaku u lava ku n'wi teka a va nsati wa yena hambileswi a nga na vasati vambirhi, kutani Boneka a n'wi hlohletela ku va hlongola leswaku yena a ta sala na muti. ✓✓✓
- Loko vasati va Xikweni va hlongoriwile rirhandzu ra Xikweni na Boneka a ra ha nyawulangi nkarhi wo leha, Boneka u yivela Xikweni mali a ya xava hi yona yindlu eBush, kutani siku rin'wana a n'wi nyengela a ku u ya etihunyini, kasi u ya eBush en'angeni a ya tiyisa yindlu. ✓✓✓
- Boneka u xanisa vana va Xikweni, Khegu na Khetani. ✓✓✓
- U chelela Xikweni chefu eswakudiyeni, loko Xikweni a vabya u ala ku n'wi ongola a ku yena se u lo rindzela ntsena leswaku a fa ku nga ri ku n'wi ongola, kutani Xikweni a tsundzuka vasati va yena lava a nga va hlongola. ✓✓✓
- Xikweni u vuyile a lova. Loko a a lo tikhoma kahle a tihanyerile na vasati va yena vambirhi ku xaniseka loku hinkwako a ta va a nga ku vonangi. ✓✓✓

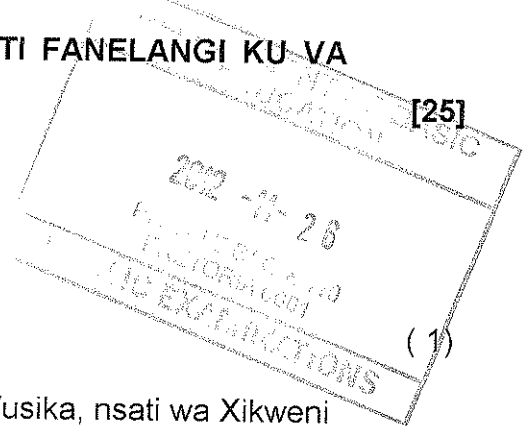
MAAVELO YA TIMARAKA:

V = 15 (Minkutlunya yin'wana na yin'wana ya ntlhanu.)
X&R = 10

(TSUNDZUKA: TIMHAKA TA XIVUMBeko NA RIRIMI A TI FANELANGI KU VA EHENHLA KA TA VUNDZENI.)

XIVUTISO XA 14: XIKAMBELANTWISISO**VUKOSI I MBERHA – P Ndlovu**

- 14.1 I vasati va Xikweni. ✓ / N'waVusika na N'waVukwele. ✓ (1)
- 14.2 Boneka u rhandzanile na Xikweni kasi yena na N'waVusika, nsati wa Xikweni lonkulu a va ri maxaka; kutani a a chava ku ya hlangana na N'waVusika na N'waVukwele hikuva u va dyoherile. ✓✓/A a endlela leswaku a ta kota ku endla xin'wana na xin'wana lexi a xi lavaka a nga kavanyetiwi hi munhu. ✓✓ (2)
- 14.3 A yi kahle. ✓ Boneka a a fanele a nga pfumelangi hikuva N'waVusika, nsati wa Xikweni lonkulu, i sesi wa yena naswona u n'wi susile evusiwaneni ePfanomomo, kutani a a fanele a nga rhandzanangi na sivara wa yena. ✓ (2)
- (Amukela na tin'wana tinhlamulo leti twisisekaka.) (2)

TBIM
LW

MP

- 14.4 Mukamberiwa u ta nyika mavonelo ya yena. Xikombiso: Boneka na Xikweni va tiehlekelela swa vona vini, a va na mhaka na ku vaviseka ka timbilu ta van'wana.√√
(Amukela na tin'wana tinhlamulo leti twisisekaka.) (2)
- 14.5 A ya tshembisi.√ Nsati wa Xikweni lonkulu i N'waVusika, Xikweni u tsandzekile ku hanya na N'waVusika ntsena, u tekile nsati wa vumbirhi yena N'waVukwele, kutani a teka Boneka. Leswi swi kombisa leswaku Boneka a hi murhandziwa wa Xikweni wo hetelela, loko Xikweni a a nga lovangi swi vula leswaku a a ta teka van'wana vavasati va va vasati va yena na vona.√ (2)
- 14.6 Kokwana wa N'waVusika na kokwana wa Boneka i vamakwavo, leswi vulaka leswaku N'waVusika na Boneka na vona i vamakwavo.√√ (2)
- 14.7 Ekaya ka Xikweni ePhafula.√/Ekaya ka Xikweni.√ (1)
- 14.8 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xikombiso: U hlamarisiwa hi ku vona n'wana kasi a nga kumangi hungu ro tswariwa ka n'wana emutini wa buti wa yena Xikweni tanihileswi a a tiva vasati vambirhi va Xikweni, ku nga N'waVusika na N'waVukwele ntsena.√√ (2)
- 14.9 A hi swona.√ Xikweni a a va hlongorile ekaya ka yena.√ (2)
- 14.10 Bodzani.√ (1)
- 14.11 N'waVusika, nsati wa Xikweni lonkulu, u lo ya ePfalanomo ku ya kombela Boneka eka kokwana wa yena N'waMzamani leswaku a ta hamba a n'wi salela na n'wana wa yena Fambeleni loko yena a ya eku rimeni.√√ (2)
- 14.12 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo leyi a yi kumaka eka swendlo swa N'waVusika. Xikombiso: Ndzi dyondza leswaku loko u pfuna munhu un'wana swi lava u tivonela hikuva swi nga endleka leswaku a ku jikela a ku twisa ku vava.√√/ Masasana u fele enhoveni.√√/Nhompfu a xi nuheti.√√
(Dyondzo yin'we ntsena. Amukela na tin'wana tidyondzo leti twisisekaka.) (2)
- 14.13 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xikombiso: Ndzi nga n'wi tsundzuxa leswaku a hlayisa ndyangu wa yena hi ku hetiseka.√√
/Ndzi nga n'wi tsundzuxa leswaku a eneriseka hi vasati va yena.√√
/Ndzi nga n'wi tsundzuxa leswaku a tixixima, a nga fambi a rhandzana na swinhwanyetana.√√
(Nhlamulo yin'we ntsena. Amukela na tin'wana tinhlamulo leti twisisekaka.) (2)
- 14.14 Hileswi a a rhandza Boneka.√√/A a nyanyuriwa hi rirhandzu rintshwa.√√ (2)

[25]

TBM
Lm

XIVUTISO XA 15: XITSALWANA**XIVONI XA VUTOMI – IS Shabangu****NTLANGU: ... XI TSEMBE NKOLO**

- Munhu a nga endla swilo emunyameni a ehleketa leswaku a swi nga humeli erivaleni.√√√
- Solly u rhandzana na Sarah nsati wa John Mbitana.√√√
- Vanhu lava va endla timhaka ta vugangu va ri na mindyangu ya vona.√√√
- John nuna wa Sarah u le xikolweni eSoshanguve kasi Solly u balekela nsati wa yena a ya etlela etihodela na Sarah.√√√
- Va endlile tano hi masiku lawa yo tala ku fika laha Sarah a nga biha emirini.√√√
- Loko timhaka ti sungula ku biha, Solly a nga ha yimeli timhaka ta yena, u byela Sarah hi ta n'anga leyi a yi ta n'wi pfuna ku susa khwiri leri.√√√
- Solly u tsundzuxa Sarah nakambe leswaku a a vhakele nuna wa yena leswaku a ta n'wi kanganyisa, kambe Sarah wa ala hikuva a nga si tshama a vhakela nuna wa yena exikolweni.√√√
- Solly u nyika Sarah murhi a nwa kutani wu n'wi dlaya. Loko a nga si fa u tsala papila a hlamusela hinkwaswo leswi nga humelela.√√√
- Timhaka ti humerife ehandle ti tiviwa na hi vanhu vo tala.√√√

MAAVELO YA TIMARAKA:

V = 15 (Minkutlunya yin'wana na yin'wana ya ntlhanu.)

X&R = 10

(TSUNDZUKA: TIMHAKA TA XIVUMBeko NA RIRIMI A TI FANELANGI KU VA EHENHLA KA TA VUNDZENI.)

[25]

KUMBE**XIVUTISO XA 16: XIKAMBELANTWISISO****XIVONI XA VUTOMI – IS Shabangu****NTLANGU: SWONA SWI RI SWA YINII**

- 16.1 Eka Khosa.√ / Emutini wa Midlayi.√ (1)
- 16.2 Madambi a a nwa byalwa, a holova na vanhu. U hetelela a ri ejele hi ku va a dlayile munhu, kasi Nyeleti u famba a endla vudlakuta, u hetelela a khomiwa hi mavabyi ya AIDS kasi mana wa vona u vurile leswaku vana va yena a va endli swo huma endleleni.√√ (2)
- 16.3 A nga boxiwangi etsalweni.√√/N'watwendi a a nga ri na nuna.√√ (2)

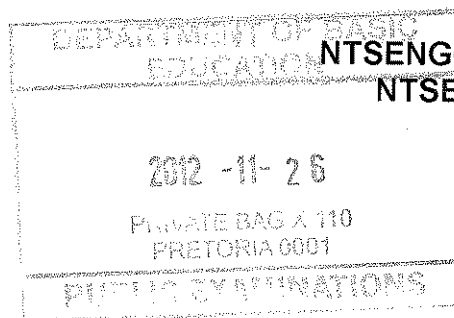

IBM
Lam

- 16.4 N'watwendi wa xixima no va na xichavo eka vanhu van'wana, kasi Midlayi a nga xiximi na xichavo a a nga ri na xona, a a tekela vanhu van'wana ehansi.√√ (2)
- 16.5 U lava ku kombisa leswaku Midlayi u swi endlela yini swo yimelela vana hambiloko va endla swihoxo hikuva hinkwavo ka vona va tikumile va ri ekhombyeni.√√ (2)
- 16.6 A a tshamela ku dyisa vatswari va yena mbitsi hi ku onhetela swa vanhu. U tikuma siku rin'wana a dlayile nhwanyana un'wana loko a arile ku rhandzana na yena.√√ (2)
- 16.7 Hi ku va mana wa vona a va yimelela hambiloko va endla swo hamboloka.√√ (2)

NTLANGU: I MHANGU KU TILAVELA

- 16.8 Ella a a nga ha swi lavi ku tshama na Bayizani hikuva a a hlongoriwile ekaya na le ntirhweni.√ (1)
- 16.9 Valerie.√ (1)
- 16.10 A a heleriwile hi ntirho naswona a hlongoriwile endlwini ya yena eGiyani, kutani a a lava ku tshama eka Ella.√√ (2)
- 16.11 Hikwalaho ka mahanyelo ya yena yo biha.√√ (2)
- 16.12 Mukamberiwa u ta nyika mavonelo ya yena lama twisisekaka. Xikombiso: A a ve na vutihlamuleri evuton'wini hi ku va a hlalisa muti wa yena.√√ (2)
- 16.13 Mukamberiwa u ta nyika mavonelo ya yena lama twisisekaka. Xikombiso: A ya amukeleki. Bayizani a a tshama eka Ella loko a ha ri na mali kambe loko ntirho wu herile a nga ha vi na mhaka na yena.√√ (2)
- (Timaraka i ta ku seketela ntsena. Amukela na tin'wana tinhlamulo leti twisisekaka.) (2)
- 16.14 Tshemba munhu mi langutanile.√√ (2)

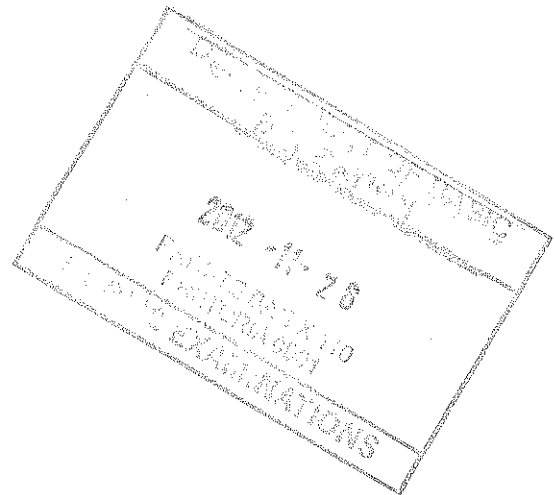
[25]TBM
Lam

Rhuhiriki ya maavelo ya timaraka eka xitsalwana xa Novhele na Ntlangu

TIKHODI NA MAAVELO YA TIMARAKA		NKOKA WA MAHUNGU [15]		XIVUMBeko NA RIRIMI [10]
		Nhlamuselo ya nhlokomhaka. Vundzeni bya nkanelo, ku amukeleka na ku twisisa matsalwa		Xivumbeko, nkhlulukelano, ririmi, maandlalelo. Ririmi, thoni na maendlelo lama tirhisiwaka eka xitsalwana.
Khodi ya 7 80-100%	Vuswikoti bya henhla swinene Timaraka ta 12-15	-Nhlamuselo ya nhlokomhaka, swilaveko hinkwaswo swi katsiwile. -Ku kombisa mahlamulelo ya le henhla ngopfu: 90%+. Vuswikoti bya le henhla ngopfu: 80-89% -Nkanelo wa mahungu hi vumbhoni byo huma eka tsalwa. -Ku twisisa ka xiyimo xa le henhla ka matsalwa.	Vuswikoti bya le henhla swinene Timaraka ta 8-10	-Xivumbeko xa kahle. -Masungulo na mahetelelo ya kahle ngopfu. -Nkanelo wa mahungu lama andlariweke kahle. -Xitayili, thoni, na ririmi swi kahle naswona swi pfumala swihoxo.
Khodi ya 6 70-79%	Vuswikoti bya henhla Timaraka ta 10½-11½	-Nhlamuselo ya le henhla ka nhlokomhaka, ku katsiwa ka swilaveko mayelana na nhlokomhaka. -Nhiamuselo hi vuenti. -Miehleketo leyi boxiweke yo hambanahambana yo huma eka matsalwa. -Matsalwa ya kahle na vumbhoni byo huma eka matsalwa.	Vuswikoti bya le henhla Timaraka ta 7-7½	-Xitsalwana xi andlariwile kahle. -Masungulo na mahetelelo ya kahle. -Vuxokoxoko bya mahungu swa olova ku byi landzelela. -Xitayili, thoni na ririmi ya kahle swi fambelana na xikongomelo. -Maandlalelo lamanene.
Khodi ya 5 60-69%	Vuswikoti bya henhlangana Timaraka ta 9-10	-Ku kombisa ku twisisa ka nhlokomhaka. -Miehleketo yo amukeleka mayelana na nhlokomhaka. -Miehleketo leyi vupfeke, kambe a hi hinkwayo yi nga na nseketelo lowu enerisaka. -Vumbhoni byo twisisa matsalwa.	Vuswikoti bya le henhlangana Timaraka ta 6-6½	-Xivumbeko xa kahle na nkhlulukelano. -Masungulo, mahetelelo na tindzimana tin'wana swi andlariwe kahle. -Nkanelo wu nga landzeleleka. -Ririmi, thoni na xitayili swo pfumala swihoxo.
Khodi ya 4 50-59%	Vuswikoti byo amukeleka Timaraka ta 7½-8½	-Ku kombisa ku twisisa nhlokomhaka, swilaveko hinkwaswo swi katsiwile. -Vumbhoni bya kahle byo seketela nhlokomhaka. -Miehleketo leyi seketeriweke a yi khorwisi. -Matwisiselo ya kahle ya tsalwa.	Vuswikoti byo amukeleka Timaraka ta 5-5½	-Vumbhoni byin'wana bya xivumbeko. -Xitsalwana xo pfumala xivumbeko na nkhlulukelano wa miehleketo. -Swihoxo swintsongo swa ririmi, thoni na xitayili. -Xivumbeko xa tindzimana xa kahle.
Khodi ya 3 40-49%	Vuswikoti byo enela Timaraka ta 6-7	-Ndlela ya xiyimo xa le hansi xa mahlamulelo ya xivutiso. -Ku twisisa kuntsongo ka mahlamulelo ya nhlokomhaka. -Nkanelo wa nhlokomhaka a wu khorwisi naswona wu na vumbhoni byintsongo byo huma eka tsalwa. -Mudyondzi u pfumala ku twisisa ka tsalwa.	Vuswikoti byo enela Timaraka ta 4-4½	-Xivumbeko xi na xihoxo xa nkunguhato. -Nkanelo a wu andlariwangi kahle. -Swihoxonyana eka ririmi, thoni na xitayili. -xivumbeko xa tindzimana xi na swihoxo.
Khodi ya 2 30-39%	Vuswikoti bya madyondza Timaraka ta 4½-5½	-Mbuyelelo wa mahlamulelo, minkarhi yin'wana miehleketo a yi fambelani na nhlokomhaka. -Ku pfumaleka ka vundzeni bya nkoka. -Miehleketo yo tsana swinene ya matwisiselo ya tsalwa.	Vuswikoti bya madyondza Timaraka ta 3-3½	-Maandlalelo yo ka ya nga enerisi na xivumbeko xo ka xi nga kunguhatiwangi, leswi kavanyetaka nkhlulukelano. -Swihoxo swa ririmi na xitayili swo hoxeka leswi endlaka xitshuriwa xo ka xi nga amukeleki. -Xihoxo eka xivumbeko xa tindzimana.

TBM
Lm

Khodi ya 1 0-29%	Vuswikoti byo ka byi nga enelangi Timaraka ta 0-4	-A swi olovi ku landzelela nhlokomhaka leyi kaneriwaka hikuva nhlamulo yi ri na vuxaka byintsongo ni nhlokomhaka. - Vumbhoni byo tsana bya xivumbeko lexi kunguhatiweke bya pfumaleka. Vumbhoni lebyi nyikiweke a byi na nseketelo wo huma eka tsalwa. --Mihleketo yo tsana swinene ya matwisiseio ya tsalwa.	Vuswikoti byo ka byi nga enelangi Timaraka ta 0-2 ½	-A swi olovi ku vona loko nhlokomhaka yi kaneriwile. -Ku pfumaleka ka vumbhoni bya nkunguhato. -Ririmi ro tsana. Xitayili na thoni leswi hoxekeke. -Xitayili na thoni leswi swi hoxekeke -Ku pfumaleka ka tindzimana to twisiseka
--	--	---	--	---

TBM
Lam

MA